

Бүлэг 5

ДЭЛХИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ

5.1. Дэлхийн эдийн засгийн нөхцөл байдал

5.2. Түүхий эдийн зах зээлийн хандлага

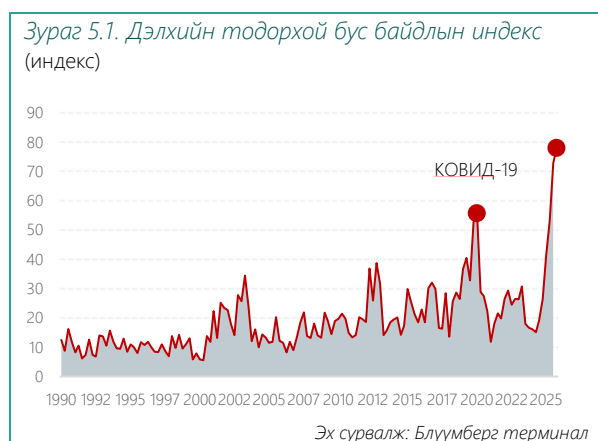
5.3. Олон улсад 2025 онд зарлагдсан индексүүд

5. ДЭЛХИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ ТОЙМ

Дэлхийн эдийн засгийн өсөлт 2024 онд 3.3 хувьд хүрсэн хэдий ч геополитикийн тогтворгүй байдал, худалдааны дайны өрнөлтэй холбоотойгоор дэлхийн дахинд тодорхой бус байдал нэмэгдэв.

5.1. Дэлхийн эдийн засаг

87. Худалдааны дайнтай холбоотойгоор дэлхийн эдийн засагт тодорхой бус байдал нэмэгдлээ. Геополитикийн тогтворгүй байдал, худалдааны дайны нөхцөл байдалтай холбоотойгоор дэлхийн тодорхой бус байдлын индекс (World Uncertainty Index) түүхэн дээд түвшинд хүрлээ. Үүнтэй холбоотойгоор ОУВС 2025 оны 4 дүгээр сард дэлхийн эдийн засгийн 2025 оны өсөлтийн төсөөллийг 3.3 хувиас 2.8 хувь, 2026 оны өсөлтийн төсөөллийг 3.3 хувиас 3.0 хувь болгож, 2025 оны 1 дүгээр сард зарласан төсөөллөөс тус тус 0.5 нэгж болон 0.3 нэгж хувиар бууруулаад байна. Мөн Дэлхийн банк 2025 оны 6 дугаар сард 2025 оны дэлхийн эдийн засгийн өсөлтийн төсөөллийг 2.7 хувиас 2.3 хувь болгож, 2026 оны өсөлтийн төсөөллийг 2.7 хувиас 2.4 хувь болгон тус тус бууруулаад байна.

88. БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт саарав. БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт 2025 оны эхний улиралд 5.4 хувь гарч, тус улсын засгийн газрын зорилтот түвшинд хүрсэн хэдий ч үл хөдлөх хөрөнгийн салбар уналттай, дотоод эрэлт сул хэвээр байгаа нь эдийн засгийн идэвхжилийг

хязгаарлаж байна. БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлтийг ОУВС 2025 болон 2026 онд 4 хувь байх төсөөллийг 2025 оны 4 дүгээр сард зарлаад байна. Гэсэн хэдий ч худалдааны дайнтай холбоотой тодорхой бус байдал өндөр хэвээр байгаа нь БНХАУ-ын эдийн засгийн төлөвт сөргөөр нөлөөлж байна.

89. Евро бүсийн эдийн засаг 2024 онд 0.8 хувиар тэллээ. Евро бүсийн эдийн засаг 2024 онд 0.8 хувиар, 2025 оны эхний улиралд 0.3 хувиар өслөө. Бүсийн эдийн засгийн 30 орчим хувийг бүрдүүлдэг ХБНГУ-ын аж үйлдвэрийн салбарын идэвхжил сул хэвээр байгаа нь эдийн засгийн өсөлтийг хязгаарлаж байна. Худалдааны дайнтай холбоотойгоор эдийн засгийн өсөлт 2025 онд 0.8 хувьд хадгалагдах бол 2026 онд бодит цалингийн өсөлт, ХБНГУ-ын төсвийн тэлэлтийн нөлөөгөөр бүсийн өсөлт 1.2 хувьд хүрч эрчимжинэ гэж ОУВС тооцоолж байна.

90. Хэрэглээ, хөрөнгө оруулалтын өсөлтийн нөлөөгөөр АНУ-ын эдийн засаг 2024 онд 2.8 хувиар тэлсэн бол импортын өсөлтийн нөлөөгөөр 2025 оны эхний улиралд 0.2 хувиар агшлаа. Худалдааны дайн, бодлогын тодорхой бус байдал болон эрэлт буурах төлөвөөс шалтгаалан ОУВС тус улсын эдийн засгийн 2025 оны өсөлтийн төсөөллийг 1.8 хувь, 2026 оны өсөлтийн төсөөллийг 1.7 хувь болгож, өмнөх төсөөллөөс тус тус 0.9 нэгж хувь болон 0.4 нэгж хувиар бууруулаад байна. Тус улсын өрнүүлж буй худалдааны дайны цар хүрээ улам бүр нэмэгдэж байгаа нь АНУ төдийгүй дэлхийн худалдаа, хөрөнгө оруулалтын урсгал хумигдах, инфляц өсөх эрсдэлийг нэмэгдүүлж байна.

5.2. Түүхий эдийн зах зээлийн хандлага

91. Лондоны металлын бирж дээрх цэвэр зэсийн дундаж үнэ 2025 оны эхний 5 сарын байдлаар цэвэр зэсийн дундаж үнэ 9,340 ам.доллар болж, өмнөх оноос 2.1 хувиар өссөн байна. АНУ-ын тарифын бодлоготой холбоотойгоор томоохон үйлдвэрүүд зэсийн нөөцөө нэмэгдүүлж эхэлсэн нь оны эхэнд үнэ өсөхөд нөлөөлсөн хэдий ч 4 дүгээр сар гараад тарифын бодлого хэрэгжиж эхэлснээр зэсийн үнэ сүүлийн 3 сарын доод түвшинд хүрч буураад байна. Дэлхийн эдийн засагт тодорхой бус байдал нэмэгдэж байгаа хэдий ч цахилгаан автомашин, сэргээгдэх эрчим хүч, тоон өгөгдөл боловсруулах төвүүд, технологийн салбарын хурдацтай хөгжлөөс шалтгаалан зэсийн эрэлт нэмэгдэж үнэ өсөхөөр байна. Олон улсын шинжээчдийн таамаглалаар зэсийн дундаж үнэ 2025 онд 9,200 ам.доллар, 2026 онд 9,700 ам.долларт хүрэхээр байна.

92. Сингапурын бирж дэх Австралийн сайн чанарын коксжих нүүрсний дундаж үнэ 2025 оны эхний 5 сарын байдлаар 186 ам.доллар болж, өмнөх оноос 23.3 хувиар буурлаа. Дэлхийн коксжих нүүрсний хэрэглээний хоёрдогч томоохон хэрэглэгч болох Энэтхэг улс руу чиглэсэн гангийн нийлүүлэлт нэмэгдсэн, БНХАУ-ын цагаан сарын баярын амралтаас шалтгаалан ган хайлуулах томоохон үйлдвэрүүд коксжих нүүрсний татан авалтаа удаашруулсан зэрэг нь коксжих нүүрсний үнэ буурахад голлон нөлөөллөө. Дэлхийн тодорхой бус байдал, худалдааны дайнаас шалтгаалан нүүрсний үнэ буурах дарамтыг нэмэгдүүлж байна. Олон улсын шинжээчдийн таамаглалаар коксжих нүүрсний дундаж үнэ 2025 онд 180 ам.доллар, 2026 онд 178 ам.долларт хүрч буурахаар байна. Монгол Улсын нүүрсний экспортын дундаж үнэ 2025-2026 онд 80 ам.доллар байхаар тооцоолж байна.

93. Лондоны металлын бирж дэх алтны дундаж үнэ 2025 оны эхний 5 сарын байдлаар 3,021 ам.доллар болж, өмнөх оноос 26.5 хувиар өссөн

байна. АНУ-ын Холбооны нөөцийн банк бодлогын хүүгээ 2024 онд бууруулсан нь алтны эрэлтийг нэмэгдүүлж, үнэ өсөхөд нөлөөллөө. Дэлхийн тодорхой бус байдал нэмэгдэж байгаатай холбоотойгоор алтны үнэ үргэлжлэн өсөх төлөвтэй байна. Олон улсын шинжээчдийн таамаглалаар алтны дундаж үнэ 2025 онд 2,900 ам.доллар, 2026 онд 2,600 ам.долларт хүрэхээр байна.

94. Төмрийн хүдрийн (62 хувийн агууламжтай) үнэ 2025 оны эхний 5 сарын байдлаар 101 ам.доллар болж, өмнөх оноос 7.9 хувиар буурлаа. Австрали, Бразил зэрэг улсуудын нийлүүлэлтийн өсөлт, БНХАУ-ын үл хөдлөх хөрөнгийн салбарын уналт төмрийн хүдрийн үнэ буурахад голлон нөлөөллөө. БНХАУ-ын үл хөдлөх хөрөнгийн салбар богино хугацаанд сэргэх төлөвгүй байгаагаас гадна Австрали, Бразил зэрэг улсуудын олборлолт тогтвортой өсөхөөр байгаа тул төмрийн хүдрийн үнэ буурах төлөвтэй байна. Олон улсын шинжээчдийн таамаглалаар төмрийн хүдрийн дундаж үнэ 2025 онд 95 ам.доллар, 2026 онд 90 ам.долларт хүрэхээр байна. Монгол Улсын төмрийн хүдрийн экспортын дундаж үнэ 2025 онд 72 ам.доллар, 2026 онд 69 ам.доллар байхаар тооцоолж байна.

95. Брент төрлийн газрын тосны дундаж үнэ 2025 оны эхний 5 сарын байдлаар 69 ам.доллар болж, өмнөх оны эцсээс 7.9 хувиар буурлаа. АНУ болон Канад, Бразил зэрэг улсуудын газрын тосны олборлолт нэмэгдсэнээс гадна БНХАУ-ын эрэлт бага байсан нь газрын тосны үнэ буурахад голлон нөлөөллөө. Геополитикийн тодорхой бус байдал, худалдааны дайнаас үүдэлтэй дэлхийн эдийн засгийн удаашралаас шалтгаалан газрын тосны үнэ буурах төлөвтэй. Олон улсын шинжээчдийн таамаглалаар Брент төрлийн газрын тосны дундаж үнэ 2025 онд 75 ам.доллар, 2026 онд 70 ам.долларт хүрэхээр байна. Монгол Улсын газрын тосны экспортын дундаж үнэ 2025

онд 75 ам.доллар, 2026 онд 72 ам.доллар
байхаар тооцоолж байна.

Зураг 5.2. Түүхий эдийн олон улсын зах зээл дэх үнэ

1. Лондоны металлын бирж дэх цэвэр зэсийн гүйцэтгэл (\$/тонн)

Эх сурвалж: Блүүмберг

2. Зүүн хойд БНХАУ дахь 62 хувийн агууламжтай төмрийн
баяжмалын гүйцэтгэл (\$/тонн)

Эх сурвалж: Блүүмберг

3. Сингапурын бирж дэх Австралийн сайн чанарын коксжих
нүүрсний гүйцэтгэл (\$/тонн)

Эх сурвалж: Блүүмберг

4. Брент газрын тосны гүйцэтгэл (\$/баррель)

Эх сурвалж: Блүүмберг

5.3. Олон улсад зарлагдсан индексүүд

96. Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индекс:

Өв уламжлалын сангаас⁷ жил бүр тооцоолон гаргадаг Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индексээр⁸ Монгол Улс 2025 онд дэлхийн 184 улсаас 74 дүгээрт эрэмбэлэгдэж өмнөх оноос 2 байр ахилаа.

Ингэснээр Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн үр дүнгийн үзүүлэлтэд Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индексээр 2025 онд 75 дугаар байрт орох зорилтот түвшнийг давуулан биелүүлэв.

Хүснэгт 4. Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индексийн Монгол Улсын оноо, эрэмбэ

Бүлэг	2024		2025	
	Оноо	Байр	Оноо	Байр
Хууль дээдлэх ёс	46.2	#87	46.9▲	#86▼
Засгийн газрын хэмжээ	70.1	#73	77.3▲	#65▼
Зохицуулалт үр ашиг	67.8	#61	68.3▲	#64▲
Зах зээлийн нээлттэй байдал	58.1	#89	58.1●	#87▼
Нэгдсэн индекс	60.6	#76	62.6▲	#74▼

Манай улсын хувьд 2025 онд Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индексээр 62.6 оноо авсан нь өмнөх оноос 2.0 оноогоор, дэлхийн дундаж 59.7 онооноос 2.9 оноогоор илүү байна. Индексийн үнэлгээ нэмэгдэхэд 2023 он (Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индексийн 2025 оны үр дүн нь 2023 оны тоо, мэдээлэлд суурилж тооцогдсон)-д Засгийн газрын зарлага буурч, төсвийн сахилга бат сайжирсан нь голчлон нөлөөллөө. Түүнчлэн, Татварын дарамт 9 байр, Хөрөнгө оруулалтын эрх чөлөө 10 байр, Санхүүгийн эрх чөлөө, Хөдөлмөрлөх эрх чөлөө гэсэн дэд бүлэг тус тус 4 байр ахижээ. Үүнд уул уурхайн салбарын

өсөлтийг дагаж худалдааны эргэлт нэмэгдсэн, эдийн засгийн үзүүлэлтүүд, төсвийн сахилга бат сайжирсан зэрэг нь манай улсын үнэлгээг шууд сайжруулахын зэрэгцээ хөрөнгө оруулалт, санхүү, хөдөлмөрлөх эрх чөлөөний үзүүлэлтүүдийн үнэлгээг мөн ахиулсан байна.

Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индексийг тооцохдоо нийт 12 дэд бүлэг⁹ үзүүлэлтийг ижил жингээр үнэлж тооцдог. Эдгээр бүлэг үзүүлэлтийн зарим нь зөвхөн ганц тоон үзүүлэлтээр хэмжигдэх бол зарим нь чанарын олон үзүүлэлтээр хэмжигдэх бөгөөд дахин өөр индексүүдийг дотроо агуулсан байх нь ч бий.

Иймд хамгийн цөөн дэд үзүүлэлт бүхий бүлэг индексийн үнэлгээнд хамгийн их нөлөө үзүүлдэг. Энэ дагуу дэд үзүүлэлтүүдийг шүүж үзвэл засгийн газрын зарлага, төсвийн алдагдал, инфляцын түвшин гэсэн 3 үзүүлэлт индексийн үнэлгээний 20 гаруй хувийг бүрдүүлж байна. Тиймээс эдгээр үзүүлэлтийг сайжруулснаар Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индексийн үнэлгээг хамгийн хялбараар сайжруулах боломжтой юм.

Засгийн газрын зарлага: Уг үзүүлэлт нь ДНБ-д харьцуулсан засгийн газрын зарлагын сүүлийн гурван жилийн дунджаар хэмжигддэг бөгөөд бага байх тусам өндөр үнэлгээ авдаг. Монгол Улсын хувьд 2021-2023 онд энэ үзүүлэлт буурсан нь 2025 оны индексийн үнэлгээ ахих гол хүчин зүйл болсон. Цаашид уг үзүүлэлтийг тогтвортой бууруулж, ДНБ-ий 30 хувьд хүргэснээр бусад үзүүлэлтүүд болон бусад улсуудын урагшлах хандлага ижил түвшинд хадгалагдана гэж үзвэл зөвхөн засгийн газрын зарлагын үзүүлэлтээр Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индекс дэх

⁷ The Heritage Foundation

⁸ Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индексийг улс орнуудын Хууль дээдлэх ёс, Засгийн газрын хэмжээ, Зохицуулалтын үр ашигтай байдал болон Зах зээлийн нээлттэй байдал гэсэн 4 бүлэг, 12 дэд бүлгийн хүрээнд нэгтгэн тооцдог байна. Нийт 0-100 онооны хооронд үнэлдэг бөгөөд индекс 100-д ойртох тусам эдийн засгийн эрх чөлөөт байдал өндөр, 0-д дөхөх тусам эдийн засгийн эрх чөлөөт байдал сул гэж үздэг.

⁹ Өмчийн эрх, Шүүхийн үр ашиг, Төрийн зарчимт байдал, Татварын дарамт, Засгийн газрын зарлага, Төсвийн сахилга бат, Бизнесийн эрх чөлөө, Хөдөлмөрлөх эрх чөлөө, Мөнгөний эрх чөлөө, Худалдааны эрх чөлөө, Хөрөнгө оруулагчдад ээлтэй байдал, Санхүүгийн зах зээлийн нээлттэй байдал гэсэн дэд бүлэг үзүүлэлтүүдтэй ба 0-100 онооны хооронд үнэлэн оноог дунджилж нийт индексийг тооцдог.

манай улсын эрэмбийг 1-2 байраар урагшлуулах боломжтой (Зураг 5.1-1).

Төсвийн алдагдал: Төсвийн сахилга бат бүлгийг ДНБ-д харьцуулсан төсвийн алдагдлын хэмжээ болон засгийн газрын өрийн хэмжээгээр 80 болон 20 хувийн жин өгч дундажлан тооцдог. Төсвийн тэнцэл ДНБ-д эзлэх хэмжээгээрээ ашигтай байх тусам энэхүү үзүүлэлт өндөр үнэлгээ авдаг. Монгол Улсын хувьд 2021-2023 оны хугацаанд уг үзүүлэлт сайжирсан нь 2025 оны индексийн үнэлгээ нэмэгдэхэд эергээр нөлөөлсөн. Цаашид ч төсвийн тэнцлийг алдагдалгүй байлгах бодлого баримталж байна (Зураг 5.1-2).

Инфляцын түвшин: Индекс дэх Мөнгөний эрх чөлөөний бүлгийг тооцохдоо инфляцын сүүлийн гурван жилийн дунжийг ашиглан тооцдог. Манай улсын хувьд 2021-2023 онд инфляцын дундаж түвшин 11 хувьд хүрсэн нь тус бүлэг үзүүлэлтээр хойгуур жагсахад хүргэсэн байдаг. Харин энэ үзүүлэлтээр дундуур байр эзэлж буй улс орнуудын инфляцын түвшин 4 хувь орчимд хэлбэлзэж байна. Иймд инфляцын дундаж түвшнийг бууруулж 4-5 хувьд хүргэснээр Мөнгөний эрх чөлөөний үзүүлэлтийг сайжруулах боломжтой байна (Зураг 5.1-3).

Олон улсын түвшинд авч үзвэл цар тахлын нөлөөгөөр 2024 онд 2001 оноос хойших хамгийн

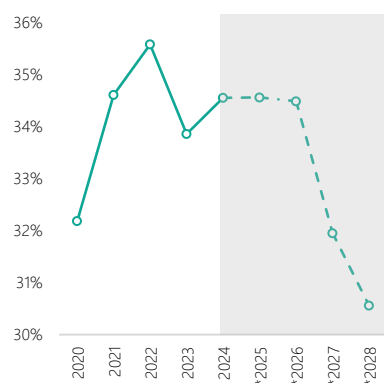
доод түвшинд хүрээд байсан Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индексийн дэлхийн дундаж оноо 2025 онд 1.1 хувиар өсөж 59.7 болж сэргэв. Гэвч цар тахлын дараах санхүүгийн сорилтууд олон улсад төсвийн сахилга батад сөргөөр нөлөөлсөн хэвээр байна. Өндөр төсвийн алдагдал, хуримтлагдсан өр нь бүтээмжийн өсөлтийг сааруулж, эдийн засгийн тогтвортой сэргэлтийг хязгаарлах хүчин зүйлс болж байна гэж дүгнэжээ.

Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлаар Европын Холбооны улсууд болон Сингапур Улс тэргүүлэгч байр сууриа хадгалсаар байна. Европын Холбооны улсуудад төрийн үйл ажиллагааны ил тод байдал өндөр хөгжсөн бол Сингапур Улсад өмчийн эрхийн хамгаалал, авлигын эсрэг хууль тогтоомжийг үр дүнтэй хэрэгжүүлж, ил тод өрсөлдөөнийг дэмжсэн зохицуулалт, бизнес эхлүүлэх үйл явц нь энгийн, хялбар байдаг байна. Харин эрэмбийн төгсгөлд Хойд Солонгос, Куб, Венесуэл, Зимбабве, Судан улсууд бичигджээ.

Зураг 5.33. Эдийн засгийн эрх чөлөөт байдлын индекс

1.Засгийн газрын зарлагын ДНБ-д эзлэх хувь, 3 жилийн дундаж

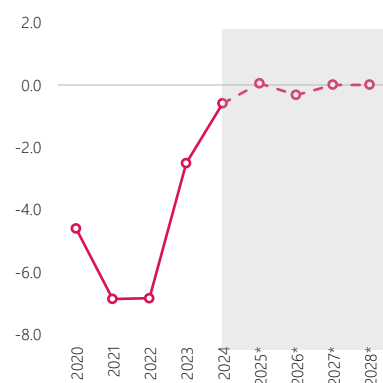
(хувь)

Эх сурвалж: ЭЗХЯ-ны тооцоолол, Сангийн яамны статистик

2.Төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн ДНБ-д эзлэх хувь, 3 жилийн дундаж

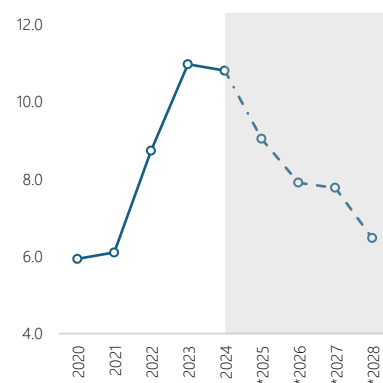
(хувь)

Эх сурвалж: ЭЗХЯ-ны тооцоолол, Сангийн яамны статистик

3.Инфляцын түвшин, 3 жилийн дундаж

(хувь)

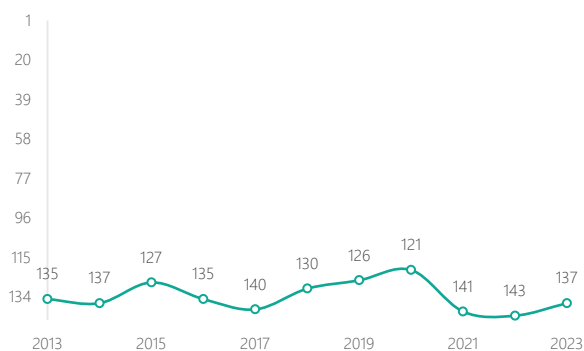
Эх сурвалж: ЭЗХЯ-ны тооцоолол, Монголбанкны статистик

97. Эдийн засгийн цогц байдлын индекс:

Харвардын өсөлтийн лабораториос жил бүр тооцоолон гаргадаг Эдийн засгийн цогц байдлын индекс¹⁰ (Economic complexity index)-ээр Монгол Улс 2023 онд үнэлгээнд хамрагдсан 145 улсаас 137 дугаарт эрэмбэлэгдэж өмнөх оноос (2022) 2 байр урагшилсан байна. Гэсэн хэдий ч энэ нь 10 жилийн өмнөх (2013)-өөс 2, 5 жилийн өмнөх (2018)-өөс 5 байраар ухарсан үзүүлэлт юм.

Монгол Улсын сүүлийн 10 жилийн эрэмбийг (Зураг 5.2)-т харвал хамгийн бага эдийн засгийн цогц байдлын индекс тэй улсуудын бүлэг (10 дугаар децилд)-т орсон байна.

Зураг 5.4 Эдийн засгийн цогц байдлын индекс дэх Монгол Улсын эрэмбэ, 2013-2023 он

Эх сурвалж: Харвардын өсөлтийн лаборатори

Эдийн засгийн цогц байдлын индекс нь улс орны экспортын төрөлжилт болон экспортолж буй бүтээгдэхүүнд хэр мэдлэг шингэсэн байдлыг хэмждэг. Түүхий эд хэлбэрээр экспортолж буй бүтээгдэхүүн нь мэдлэг бага шингэсэн бүтээгдэхүүнд тооцогдох бол технологи, инновац ашигласан бүтээгдэхүүн нь илүү мэдлэг шингэсэн бүтээгдэхүүн болдог. Харин экспортын төрөлжилт нь улс орон хэдэн бүтээгдэхүүний

хувьд харьцангуй давуу талтай¹¹ гэдгээр илэрхийлэгддэг.

Монгол Улс 2023 оны байдлаар 406 бүтээгдэхүүн экспортолж байгаагаас 40 бүтээгдэхүүн нь харьцангуй давуу талтай, үүнээс 9 бүтээгдэхүүн нь мэдлэг шингэсэн бүтээгдэхүүн байна. Эдгээр 40 бүтээгдэхүүний дийлэнх нь хөдөө аж ахуй болон уул уурхайн бүтээгдэхүүн буюу түүхий эд голдуу бүтээгдэхүүн зонхилж байна. Энэ нь Монгол Улсад экспортын төрөлжилт сул, технологи болон инновац шингээсэн бүтээгдэхүүн бага байгааг илтгэж байна.

Харин индекс өндөр улс орнууд электрон хэрэгсэл, машин механизм, химийн бодис зэрэг мэдлэг шингэсэн бүтээгдэхүүн түлхүү экспортолж байна. Жишээлбэл, 3 дугаар байранд эрэмбэлэгдсэн Япон Улс 323 харьцангуй давуу талтай бүтээгдэхүүнтэй, үүнээс 272 нь мэдлэг шингэсэн бүтээгдэхүүн байна.

¹⁰ Эдийн засгийн цогц байдлын индекс нь улс орнуудын экспортолж буй бүтээгдэхүүнийг энгийн бүтээгдэхүүн болон мэдлэг шингэсэн бүтээгдэхүүн гэж ангилан оноожуулж тухайн орны үйлдвэрлэлийн мэдлэгийн түвшнийг хэмждэг. Индекс -3-аас +3-ын хооронд утга авах бөгөөд 3-д дөхөх тусам эдийн засгийн цогц байдал өндөр, -3-д дөхөх тусам сул байгааг илэрхийлдэг.

¹¹ Харьцангуй давуу талтай бүтээгдэхүүний тоог тооцохдоо тухайн улсын экспортын бүтэц дэлхийн экспортын бүтэцтэй хэр ойролцоо байгаагаар хэмждэг буюу тухайн бүтээгдэхүүний улсын нийт экспортод эзлэх хувь нь уг бүтээгдэхүүний дэлхийн нийт экспортод эзлэх хувиас их бол тэр улс уг бүтээгдэхүүний хувьд харьцангуй давуу талтай гэж үздэг.

98. Хүний хөгжлийн индекс:

НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөрөөс жил бүр тооцоолон гаргадаг Хүний хөгжлийн индексээр¹² Монгол Улс 2025 онд үнэлгээнд хамрагдсан 193 улсаас 104 дүгээрт эрэмбэлэгдэж 1 байр ахилаа.

Ингэснээр Засгийн газрын 2024–2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн үр дүнгийн үзүүлэлтэд Хүний хөгжлийн индексээр 2025 онд нэг байр ахих зорилтот түвшинд хүрсэн байна.

Монгол Улсын үнэлгээг индексийн үзүүлэлт тус бүрээр доорх хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 5. Хүний хөгжлийн индексийн Монгол Улсын оноо, эрэмбэ

Дэд үзүүлэлт	2024		2025	
	Үзүүлэлт	Байр	Үзүүлэлт	Байр
Дундаж наслалт /жил/	71.5	#117	71.7▲	#116▼
Насанд хүрэгчдийн нийт суралцсан дундаж хугацаа /жил/	9.4	#105	9.4●	#105●
Сургуульд орох насны хүүхдийн цаашид сургуульд суралцах дундаж хугацаа /жил/	13.6	#93	13.6●	#95▲
Нэг хүнд ногдох ҮНО (2021 PPP \$)	13,683	#105	14,787▲	#100▼
Хүний хөгжлийн индекс	0.742	#105	0.747▲	#104▼

Дэд үзүүлэлтээр задлан харвал Монгол Улсын дундаж наслалт 2025 оны үнэлгээгээр (2023 оны тоон мэдээллийг ашигласан) өмнөх оноос 0.2 жилээр, нэг хүнд ногдох ҮНО 1,004 ам.доллараар (2021 PPP) нэмэгдсэнээр Хүний хөгжлийн индекс өмнөх оноос 0.005 оноогоор сайжирч 0.747 болсон байна.

¹² Хүний хөгжлийн индекс нь хүний чадавхын хөгжлийг харуулах бөгөөд эрүүл саруул байж, урт удаан наслах, эрдэм мэдлэг эзэмших, амьжиргааны зохистой нөхцөлд аж төрөх гэсэн хүний амьдралын үндсэн гурван хэмжигдэхүүнийг илэрхийлнэ. Үүнд, 1/ Эрүүл мэнд (Хүн амын төрөлтөөс тооцсон дундаж наслалт), 2/ Боловсрол (Насанд хүрэгчдийн нийт суралцсан дундаж хугацаа болон сургуульд орох насны хүүхдийн цаашид сургуульд

Улс орнуудыг Хүний хөгжлийн түвшнээр маш өндөр, өндөр, дундаж, муу гэж ангилж байна. 2025 онд хүний хөгжлийн маш өндөр түвшинтэй буюу 0.800-аас илүү үнэлгээ авсан 74 улс, өндөр буюу 0.700-0.799 хооронд үнэлэгдсэн 50 улс, дундаж буюу 0.550-0.699 хооронд үнэлэгдсэн 43 улс, муу буюу 0.550-аас бага үнэлгээ авсан 26 улс байна. Манай улс 0.747 оноогоор хүний хөгжил өндөр гэсэн ангилалд орж байгаа боловч уг үнэлгээ нь дэлхийн дундаж болох 0.756 оноонд хүрэхгүй байна. Дэлхийн дундажтай харьцуулахад Монгол Улсад сургуульд суралцах хугацаа өндөр байгаа боловч дундаж наслалт 1.7 жилээр, нэг хүнд ногдох ҮНО 5,540 ам.доллараар (2021 PPP) бага байна.

Дэлхийд хүний хөгжлөөр Исланд, Норвег, Швейцар, Дани, Герман, Швед зэрэг улс тэргүүлж, дунджаар 0.965 үнэлгээ авсан байна. Харин Өмнөд Судан, Сомали, Чад, Нигер, Мали зэрэг улс хүний хөгжлөөр хамгийн сул буюу дунджаар 0.410 оноо авчээ. Мөн Хүний хөгжлийн индекс ЭЗХАХБ (OECD)¹³-ын улс орнуудад 0.916, хөгжиж буй улс орнуудад дунджаар 0.712, хөгжил буурай орнуудад 0.560 байна.

2024 онд тус индексийн аргачлалд өөрчлөлт орж, нэг хүнд ногдох үндэсний нийт орлогын хэмжээг тооцоолохдоо суурь үнийг 2017 оноос 2021 он болгон өөрчилсөн. Түүнчлэн Монгол Улсын дундаж наслалтыг 2024 онд 72.4 гэж оруулсан байсныг засварлаж 71.5 болгосон байна. Үүний улмаас Монгол Улсын 2022 оны үнэлгээ дахин тооцогдож, 96 дугаарт эрэмбэлэгдсэн байсан бол 105 дугаар байр болж өөрчлөгджээ.

суралцах дундаж хугацааны геометр дундаж), 3/ Амьжиргааны түвшин (Нэг хүнд ногдох ҮНО (PPP-д суурилсан, засвар оруулсан утга). Хүний хөгжлийн индекс нь дээрх 3 үзүүлэлтийн геометр дундаж юм. Индекс 0-1-ийн хооронд утга авах бөгөөд 1-д дөхөх тусам хүний хөгжил өндөр, 0-д дөхөх тусам хүний хөгжил сул байгааг илэрхийлдэг.

¹³ Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага